

A "KÖNYVTÁRI SZAKKARTOTÉK"

.....

Gyakran találkozunk kollégákkal, akik a könyvtári, vagy könyvtártechnikai munka egyik vagy másik területével kapcsolatban komolyan töprengenek. Fogyatékosságokat ismernek fel és hetekig, hónapokig törik a fejüket, hogy munkájuk valamelyik részét megjavítsák vagy továbbfejlesszék. E közben nem egyszer szakutcaiba kerülnek, vagy gondolkodás közben ugyanazokat a tévedéseket követik el, amelyeket évekkel ezelőtt mások már elkövettek. Fáradtságos munkát végeznek olyan problémák vizsgálatával, amelyekkel már mások is kísérleteztek, s amelyeket talán már megoldottak, vagy amelyekkel ugyanakkor más kollégák is foglalkoznak. Legtöbb esetben eszükbe sem jut, hogy utánanézzenek, vajon foglalkozott-e már valaki a felvetett problémával. Ha viszont eszébe jut, felteszi a kérdést: "Hol találok erre gyors és megbízható tájékoztatást?"

Mi könyvtárosok sokat és szívesen beszélünk a könyvtári munkáról. Azon fáradozunk, hogy könyvvállalásainkat lehetőleg sok szempontból feltárjuk. A kölcsönzés arra is kényszerít bennünket, hogy a legkülönbözőbb kézikönyveket és bibliográfiai segédeszközöket tartsuk késznél és használjuk, hogy egyes olvasók kívánságait gyorsan és biztosan kielégíthessük. Csak a saját munkaterületünkre, a saját egyéni köpcsünkre és saját munkánk megjavítására nem jut soha idő. Tul. gyakran és túl szívesen sóhajtozunk túlterhelésről és időhiányról és közben nem vesszük észre, hogy a nehézségek legyőzésének előfeltétele saját munkaeszközaink ismerete és tökéletesítése. Ha meg akarjuk valósítani a második öt éves tervben elélt állított feladatokat, akkor első sorban azon kell fáradoznunk, hogy elmélyítsük könyvtárosi szaktudásunkat. Ehhez azonban - mint minden tudományos-műszertani munkához - szükséges a rendelkezésre álló irodalom folyamatosan vezetett nyilvántartása, a mi esetünkben egy könyvtári szakkartoték felállítása.

E kartotéknak mindenkor kifogástalan tájékoztatást kell adnia arról, hogy munkaterületünk mely témájáról írtak már valamit, és ez hol található. Erre a legalkalmasabb a cédulaalakú tárgyszókatálogos, mert ennél mindig megvan a lehetősége annak, hogy folyamatosan kiegészítse új irodalommal, új tárgyszavakat iktassunk be, az elavult tárgyszót kiiktassuk és ha szükséges, még a besoroláson is változtassunk.

Elsősorban az 1945 után köztársaságunk területén megjelent könyvtári szakirodalmat /könyveket, brosurákat, folyóiratokat/ kellene feldolgozni. Ezt az irodalmat címek szerint összefoglaltuk a "Der Bibliothekar" 1956. évi 7. számában megjelent "Könyvtárosok szakkönyvtárának alapja" című cikkünkben. Emellett szükséges még a Hivatalos

Közlöny 1. és 2. részének, a Művelődésügyi Minisztérium Utasításai és Közleményei, a "Kulturelles Leben" című folyóirat an és a könyvtári munkával foglalkozó más könyvekben, folyóiratokban és újságokban megjelent anyag feldolgozása. A rendelkezésre álló nyugatnémet szakirodalmat kiegészítésként a járási könyvtárak dolgozhatnak fel... Az új szakirodalom feldolgozása után tervbe kellene venni, a könyvtári örökség cikkeinek, mindenekelőtt W. Hoffmann és E. Ackerknecht írásainak feldolgozását.

Könyvtári szakkartotékokat elsősorban a megyei és járási könyvtárakban kellene felállítani. Nagy szükség volna erre a könyvtárosképző iskolákban, s a nagy városi-, ill. gyermekkönyvtárakban is. Minden könyvtár maga dolgozza fel az állományában található irodalmat, mert ez a kartoték mindenütt szükségszerűen más- és más lesz. /Hogy csak egy járási és egy gyermekkönyvtár súlyponti feladatai közötti különbséget vegyük például./ Ha már most egy ilyen nyilvántartás központi feldolgozása nem látszik célszerűnek, akkor ennek a kartotéknak a vezetése nem jelent különösebb többletmunkát, hanem majdnem kizárólagosan a mindenkori új szakirodalom tanulmányozásának "mellékterméke". Ez a tanulmányozás viszont minden könyvtáros számára természetes jelenség kellene hogy legyen. Központi feldolgozással valószínűleg inkább az ellenkezőjét érnénk el. Nehézséget legfeljebb a könyvtári szakirodalom már meglévő alapanyagának feldolgozása jelentene. Itt, véleményem szerint, meggondolandó volna a megyei szinten végzett központi munka, amelynek segítségével ezt az irodalmat fokozatosan fel-tárhatnánk.

A feldolgozásnál nehezebb problémát jelent a tárgyszóválasztás helyes formája. Minden tárgyszókatalógus alapjaul azoknak a feladatoknak kellene szolgálniuk, amelyeket a katalógusnak be kell töltenie. A mi esetünkben gyors és megbízható választ kellene adnia a feladatkörünk egyes részterületeire vonatkozó irodalomról. Ennek előfeltétele szakterületünk terminológiájának biztos ismerete - ez pedig olyan követelmény, amely a mai fogalmi zür-zavartban alig teljesíthető! Felmerül továbbá az a kérdés is, vajon tégen vagy csakon határozzuk-e meg a tárgyszavakat. Mindkét megoldásnak vannak nem lebecsülendő előnyei. A tégen meghatározott tárgyszó például összefüggésbe hoz minden közmvelődési közkönyvtári anyagot, megnehezíti azonban pl. a járási könyvtárak külön irodalmának keresését. A szűken értelmezett tárgyszórendszert a legtöbb használatos fogalmat felsorolja ugyan, de elszakítja egymástól az összetartozó fogalmakat és a használatól sok kiegészítő meggondolást kíván, ha mindent át akar fogni, vagypedig sok kettős felvételt és utalást tesz szükségessé. Ajánlatosnak látszik, hogy fő- és altárgyszavakkal dolgozzunk - vagyis hogy egy rendszerező tárgyszókatalógust alkossunk. Ebben például a "könyvtárak" fő-tárgyszó alatt megtaláljuk mindazt, amit a könyvtárakról általában és az egyes ágakról mondtak. A legelején állnak a könyvtárügyről és a könyvtári szervezetről szóló, egészen általános tanulmányok. Aztán jönnek az altárgyszavak; "közmmvelődési..." és "tudományos..." ezeket a csoportokat a meghatározott könyvtári típusok szerint újból tagoljuk; így lesznek "járási könyvtárak", "gyermekkönyvtárak" stb. Ez a forma lehetővé teszi, hogy kettős felvétel és utalás nélkül mindent összehozzunk, ami egy témához tartozik. Úgyelnünk kell arra is, hogy

a legújabb fogalmakat használjuk /pl. népkönyvtár helyett - közművelődési könyvtár/. A tárgyszóképzéshez - némi korlátozással - segítséget nyújthat a "Der Bibliothekar" utóbbi évfolyamainak évi mutatója is. Állandóan tudatosítanunk kell azonban, hogy ezek a mutatók mást célt szolgálnak és így nem vehetünk át minden tárgyszót.

A mutatók és tartalomjegyzékek felhasználásánál arra is ügyelnünk kell, hogy a könyvtári szakkartoték a gyakorlati munka segédeszköze és ezért csak akkor lesz használható, ha nem válik adattári jellegűvé. Ez alkalommal erőlyesen meg kell szabadulnunk a "teljesre való törekvés" nevű "könyvtári betegség tüneteitől". Szakkartotékunkban csak lényeges és fontos hírlapcikkeket tüntessünk fel, mégpedig mindig olyan tárgyszó alatt, amelyre vonatkozólag az illető cikkben alapvető gondolatok vagy értékes utalások szerepelnek. A szakkönyveket tartalmuknak megfelelően kell feltárni, így pl. "A szovjet közművelődési könyvtár" nemcsak Szovjetunió", hanem "Olvasóaktíva", "Bibliográfia", "Katalógusok", "Kölcshözés", "Szerzeményezés", és "Könyvtárközi kölcshözés" stb. tárgyszó alatt is szerepeljen. Az 1945 után megjelent cikkeket - amelyek pillanatnyilag fontosak - kiiktatjuk a kartotékból, amint a tárgyról tartalmasabb és jobb tanulmányok jelentek meg. Csak ilymódon tudjuk megkönnyíteni a magunk számára egy meghatározott kérdés későbbi feldolgozását.

Ugyanez érvényes az egyes cikkek cimleírására is. Csak a feltétlenül szükségeset jelöljük meg. Ebben az értelemben szükséges a megválasztott fő- illetve altárgyszó mellett a cikk szerzője és címe. Ha a cím nem mond semmit, esetleg alcímet vagy tárgyszószerű utalást is felvehetünk. Fel kell venni továbbá a folyóirat vagy könyv /esetleg rövidített/ címét, pontos füzet- és lap-megjelölést. A jó kapcsolat kiépítése érdekében és hogy a kartotékat ne terheljük fölösleges kettős felvételekkel, minden csoport élére utalást iktathatunk be a legközelebbi nagyobb könyvtár kartotékjára, amely nagyobb állománya alapján lényeges kiegészítéseket tartalmaz...

Végül, de nem utolsósorban önmagunkat és munkatársainkat is arra kell nevelnünk, hogy a kartotékokat ne csak vezessük, hanem azokat használjuk is, és segítségükkel szakmai kérdések megalapozott vizsgálatához jussunk. A "Der Bibliothekar" szerkesztősége már összeállított egy szakkartotékok és szívesen hajlandó tapasztalatait közölni. Feltételezhető, hogy néhány könyvtár is készített már hasonló kartotékokat. Az ügy érdekében szükségesnek tartanánk a könyvtári szakkartotékokra vonatkozó tapasztalatcsere megindítását.

= Der Bibliothekar, 1957. 1.sz. 101-103.lap.